

Ks. Stanisław KOWALCZYK

O GODNOŚĆ W ŻYCIU SPOŁECZNYM

W roku 2023 minęło czterdzieści pięć lat od wyboru kardynała Karola Wojtyły, arcybiskupa Krakowa, na Stolicę Piotrową. Z tej okazji podejmowane były liczne starania mające na celu instytucjonalne upamiętnienie oraz propagowanie nauczania teologicznego i społeczno-etycznego, które pozostawił Papież, zaliczany dziś do najwybitniejszych Polaków w ponadtyśiącletnich dziejach naszego narodu. Duchowość Jana Pawła II, jego osobowość i wartości, które głosił, stały się dla narodu polskiego inspiracją do odrzucenia marksistowsko-komunistycznej ideologii. Obecnie, gdy coraz częściej zdarza się, że postać Jana Pawła II pozostaje obca reprezentantom najnowszych pokoleń Polaków, przede wszystkim dzisiejszej młodzieży, należy z wdzięcznością pisać o nowej książce ks. Janusza Mariańskiego¹, zatytułowanej *Osoba ludzka w społeczeństwie. Z nauczania społeczno-moralnego Jana Pawła II*²,

w sposób syntetyczny ujmującej głoszony przez Papieża Polaka katolicki ethos życia społecznego.

To obszernie dzieło, obok „Przedmowy” autorstwa Cypriana Rogowskiego (zob. s. 11n.) i „Posłowia” przygotowanego przez Marka Rembierza (zob. s. 441-450) zawiera trzynaście rozdziałów: „Godność ludzka w nauczaniu społeczno-moralnym papieża Jana Pawła II” (zob. s. 35-61), „Godność osoby i życie ludzkie w nauczaniu społeczno-moralnym Jana Pawła II” (zob. s. 63-86), „Godność pracy i człowieka pracującego” (zob. s. 87-121), „Godność rodziny w nauczaniu społeczno-moralnym Jana Pawła II” (zob. s. 123-150), „Wolność jako wartość osobliwa w nauczaniu społecznym Kościoła katolickiego” (zob. s. 151-191), „Jan Paweł II o zagrożeniach godności osoby ludzkiej” (zob. s. 193-212), „Praca ludzka jako wartość moralna” (zob. s. 213-249), „Godność ludzka a życie polityczne w narracji społecznej” (zob. s. 251-274), „Media w ocenie społecznego nauczania Kościoła katolickiego” (zob. s. 275-303), „Ekospołeczne nauczanie Jana Pawła II” (zob. s. 305-324), „Sens życia w nauczaniu społecznym Jana Pawła II” (zob. s. 325-350), „Religijność Europy w ujęciu Jana

¹ Ks. Janusz Mariański jest profesorem socjologii związanym z Katolickim Uniwersytetem Lubelskim Jana Pawła II oraz członkiem wielu towarzystw naukowych, redakcji polskich i zagranicznych periodyków, a także doktorem honoris causa Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. W swoich badaniach koncentruje się wokół trzech dyscyplin naukowych: socjologii religii, socjologii moralności i katolickiej nauki społecznej.

² Janusz Mariański, *Osoba ludzka w społeczeństwie. Z nauczania społeczno-mo-*

ralnego Jana Pawła II, Akademia Nauk Społecznych i Medycznych w Lublinie – Akademia Nauk Stosowanych, Lublin 2023, ss. 450.

Pawła II” (zob. s. 351-363) i „*Fides et ratio* a nauki społeczne” (zob. s. 365-400).

Prezentowana książka stanowi zbiór tekstów opublikowanych przez autora między rokiem 2002 a 2023, których przedmiotem była etyka różnych sektorów życia ludzkiego: gospodarczo-ekonomicznego, politycznego, społecznego, aktywności mediów i religijnego. W kontynuowanej w następujących po sobie rozdziałach narracji wężlową rolę odgrywa pojęcie godności, które stało się również przedmiotem wcześniejszej pracy Mariańskiego, zatytułowanej *Godność ludzka jako wartość społeczno-moralna: mit czy rzeczywistość?*³. W jego przekonaniu kategoria godności człowieka jako osoby-podmiotu dostarcza klucza do właściwego rozumienia społeczno-moralnego nauczania Papieża, który – jako Karol Wojtyła – jest również autorem studium *Osoba i czyn*, będącego syntezą antropologii personalistycznej. W duchu klasycznej filozofii chrześcijańskiej Wojtyła opowiadał się za ideą godności człowieka jako podstawy nienaruszalnych praw osoby ludzkiej. Jego stanowisko w tej kwestii wybrzmiało w sposób szczególny w kontekście powojennym jako sprzeciw wobec barbarzyństwa, które przyniosła wojna, a zarazem odpowiedź na potrzebę społeczności ludzkiej oparcia praw człowieka na ich nienaruszalnym fundamencie.

Przedstawiając nauczanie społeczno-moralne papieża Jana Pawła II, Mariański omawia problematykę godności człowieka w różnych sektorach i konkretyzacjach życia społecznego, do których należą: ochrona życia ludzkiego od poczęcia do naturalnej śmierci, godność pracy i człowieka pracującego, godność rodziny jako naturalnej i podstawowej wspólnoty społecznej, aktywność polityczna, medialny przekaz wartości czy prawo do wolności

osobistej, społecznej i religijnej. Bogactwo omawianych przez autora tematów sprawia, że na potrzeby niniejszej recenzji można jedynie zasygnalizować najważniejsze z podejmowanych przezeń zagadnień. Należą do nich: godność człowieka jako rozumnego i wolnego podmiotu życia społecznego; godność rodziny, postrzeganej – w perspektywie modelu biblijno-chrześcijańskiego – jako związek mężczyzny i kobiety; godność człowieka pracującego, traktowanego podmiotowo; respektowanie godności człowieka w życiu politycznym (inaczej niż ma to miejsce w ideologiach totalitarnych); aktywność medialna rozumiana jako służba społeczeństwu poprzez przekaz wartości, przede wszystkim prawdy i sprawiedliwości. Wymienione problemy są w czasach współczesnych szczególnie aktualne i dlatego przypomnienie przez Mariańskiego wyrastających z chrześcijaństwa idei aksjologicznych, które głosił Jan Paweł II, jest szczególnie cenne.

Na uwagę zasługuje podkreślenie przez autora faktu, że problematyka ochrony naturalnego środowiska biologicznego – zagadnienie priorytetowe w nauczaniu papieża Franciszka – była już podnoszona w ekospołecznym nauczaniu Papieża Polaka (por. s. 305-307). Odnosząc się do propagowanej współcześnie ideologii liberalno-indywidualistycznej, głoszącej maksymalizację idei wolności bez ograniczeń, Mariański wskazuje na rozwijaną przez Jana Pawła II personalistyczną koncepcję wolności wyrastającej z rozumności i odpowiedzialności człowieka oraz na jej sens aksjologiczno-formacyjny (por. s. 153-155).

Na szczególną uwagę czytelników zasługują także trzy końcowe rozdziały pracy. W rozdziale jedenastym Mariański omawia ideę sensu życia, którą wyprowadzić można z głoszonego przez Jana Pawła II nauczania społecznego. Integralne i odpowiedzialne realizowanie sensu życia wymaga od człowieka wykraczania poza czasowo-empiryczne ograniczenia

³ Zob. t e n ż e, *Godność ludzka jako wartość społeczno-moralna: mit czy rzeczywistość?*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2016.

jego egzystencji, wymiar transcendentny wpisany jest bowiem w jego bytowy status osoby poszukującej wartości trwałych i absolutnych. Postawy scjentyistyczno-konsumpcyjne prowadzą zaś do kryzysu egzystencjalnego i duchowego samounicestwienia.

W adhortacji *Ecclesia in Europa* Jan Paweł II krytycznie ocenił kondycję ideowo-religijną współczesnych społeczeństw europejskich, które ulegając trendowi agresywnego sekularyzmu, programowo odchodzą od swoich chrześcijańskich korzeni ewangelicznych. Konsekwencją tego okazuje się utrata przez narody europejskie ich aksjologicznej tożsamości i duchowa dezintegracja tego kontynentu. W ostatniej części swojej książki Mariański, nawiązując do encykliki *Fides et ratio*, omawia zatem kolejno relacje między nauczaniem społecznym Kościoła a naukami społecznym, doktrynalne i egzystencjalno-społeczne aspekty postmodernizmu oraz relatywizm prowadzący człowieka do utraty sensu życia.

We „Wstępie” do swojej książki Mariański pisze, że jej celem jest „ukazanie społeczno-etycznych perspektyw w odniesieniu do kilku tematów i węzłowych kwestii dotyczących życia politycznego, społecznego, kulturalnego i moralnego” (s. 32). Lektura jego pracy pozwala stwierdzić, że zamierzony cel został w istocie zrealizowany i że czytelnicy książki – adresowanej przede wszystkim do socjologów, teologów, katechetów i duszpasterzy – będą dzięki niej dysponować ważnym źródłem przekazu społeczno-moralnego

nauczania Jana Pawła II. Obecny w tym nauczaniu ethos społeczny pozostaje aktualny również dla współczesnych Polaków i okazuje się wręcz nieodzowny wobec dzisiejszych „zawirowań”, z którymi zmuszeni są konfrontować się żyjący dziś ludzie.

W konkluzji warto też wskazać, że autor w znakomity sposób wykorzystał w pracy bazę źródłową, obejmującą encyklikę Jana Pawła II, oficjalne dokumenty, które Papież ten sygnował, przemówienia wygłoszone przez niego podczas pielgrzymek do wielu krajów świata (w tym oczywiście do Polski), a także jego wypowiedzi okazjonalne, skierowane na przykład do gremiów politycznych. Liczne fragmenty pism i wypowiedzi Jana Pawła II, które przywołuje Mariański, interpretowane i komentowane są w oparciu o bogatą literaturę dotyczącą omawianych problemów. Prowadzoną w pracy narrację autor rozwija na trzech płaszczyznach doktrynalno-semantycznych, ujawniając doskonałą znajomość społecznego nauczania Kościoła katolickiego, socjologii oraz teologii i wskazując, że filozoficzny (personalistyczny) fundament ethosu społecznego, który głosił Jan Paweł II, implikowany jest przez fakt godności osobowej człowieka i oparty na niej model rodziny chrześcijańskiej.

Kontakt: Instytut Jana Pawła II, Wydział Filozofii, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Al. Raclawickie 14, 20-950 Lublin
E-mail: ethos@kul.lublin.pl